

Дечји манифест за одрживе градове

ИМПРЕСУМ

ИМПРЕСУМ

Наслов брошуре:

Дечји манифест за одрживе градове

Издавач:

Едукативни центар КидХаб, Војводе Степе 266, Београд
www.kidhub.rs

У сарадњи са:

Институт за архитектуру и урбанизам Србије
(ИАУС)

Аутори и сарадници брошуре:

Тијана Јовановић Петровић

програмска уредница и координаторка издања, КидХаб

Драгана Гагић

истраживачица–приправница, Институт за педагогију и андрагогију - Одељење за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет Универзитета у Београду; сарадница КидХаб-а

Татјана Радаковић

координатор програма за децу и младе, КидХаб

др Наташа Чолић Марковић

виши научни сарадник Института за архитектуру и урбанизам Србије

др Наташа Даниловић Христић

научни саветник Института за архитектуру и урбанизам Србије

Саша Стефановић

Мрежа организација за децу Србије (MODS)

Фотографије:

Тања Дробњак, Татјана Радаковић, Марија Рафајловић Стојковић, Миљан Пељевић. iStock, КидХаб архив, ИАУС архив

Дизајн и припрема за штампу:

Сања Костић

Штампа:

PRINT SHOP Kolibri, Београд

Тираж:

100 примерака
Година издања: 2025.

Пројекат у оквиру ког је брошура настала:

Брошура је реализована у оквиру међународног пројекта “New Governance for New Spaces – NONA”, Interreg Danube Region Programme (2024–2026).

Финансијска подршка:

Штампа брошуре финансирана је из средстава пројекта NONA.

Етичко одобрење:

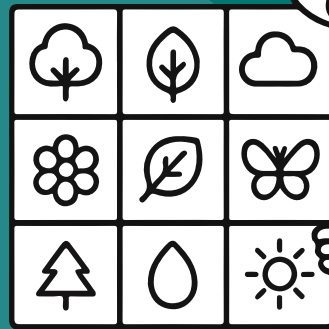
Истраживање је спроведено у складу са Етичким одобрењем бр. 558 од 30.10.2025. Етичке комисије Института за архитектуру и урбанизам Србије.

Право коришћења:

Ова публикација је намењена вртићима, школама, наставницима, локалним заједницама и свим актерима у области образовања и урбаног развоја. Дозвољено је коришћење уз навођење извора.

ISBN: 978-86-83260-00-3

САДРЖАЈ

1. Увод

- 1.1. Зашто настаје „Дечји манифест за одрживе градове”?
- 1.2. Шта се налази у овој брошури?
- 1.3. Зашто су права детета и њихово учешће кључни данас?
- 1.4. Зашто се бавимо еколошким правима и еколошком правдом?

2. Дизајнотон и партиципативни приступ

- 2.1. Дизајнотон: деца као ствараоци праведнијег и одрживијег окружења
- 2.2. Дизајнотон као ко-креативна педагошка пракса

3. Истраживачки оквир

- 3.1. „Мозаички приступ” као методолошки темељ истраживања
- 3.2. Циљ истраживања и полазишта
- 3.3. Учесници у истраживању
- 3.4. Инструменти и технике истраживања
- 3.5. Ток истраживања (фаза 1 и фаза 2)

4. Резултати истраживања

- 4.1. Кратак сажетак резултата анкете
- 4.2. Комшилук и зелени простори
- 4.3. Парк и слободно време
- 4.4. Искуство из вртића
- 4.5. Закључак: како деца доживљавају своје двориште, комшилук и зелене просторе

5. Уређење школских дворишта – добре праксе и инспиративни примери

- 5.1. Ко-креативни приступ КидХаба и модел вертикалне баште
- 5.2. Програм „Научно игралиште” и методологија „Мали зелени прсти”
- 5.3. Пројекат „Никло као ја” – урбане баште као заједничке оазе
- 5.4. Пример ИО ОШ „Стојан Новаковић” и простор „Летњиковац”

6. Кључни увиди и препоруке

- 6.1. Препоруке за урбани развој
- 6.2. Препоруке за образовање
- 6.3. Препоруке за остваривање права детета на здраву животну средину
- 6.4. Препоруке и ограничења за озелењавање школских дворишта

7. Прилог

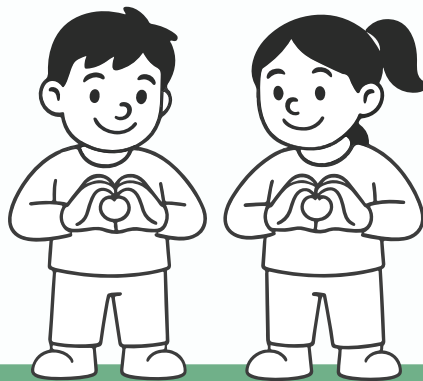
- 7.1. Едукативни ресурс за примену партиципативне радионице
- 7.2. Ко је ресурс намењен?
- 7.3. Како се ресурс користи?
- 7.4. Право коришћења

8. Захвалница

9. Литература

10. Техничке напомене

- 10.1. Информације о пројекту „New Governance for New Spaces” – NONA
- 10.2. Информације о етичком одобрењу истраживања

Зашто настаје „Дечји манифест за одрживе градове“?

Брошура „Дечји манифест за одрживе градове“ настала је са циљем да истакне значај дечјег погледа у обликовању простора у којима живимо. Истраживање спроведено у оквиру Глобалног дечјег Дизајнтона 2025. године поставља децу и младе (6-18 година) у улогу истраживача и креатора - оних који сагледавају стање својих заједница и предлажу како да оне постану зеленије, праведније и отпорније. У фокусу је систематско мапирање дечје перцепције школских дворишта, паркова и јавних зелених површина, простора који су често занемарени, иако би требало да буду центри игре, учења и сусрета.

„Дечји манифест за одрживе градове“ синтетизује те увиде и истиче значај дечјег погледа у обликовању урбаних средина. Брошура служи као позив школама, локалним самоуправама и доносиоцима одлука да препознају децу као равноправне учеснике у креирању одрживих градова будућности.

Полазиште овог приступа лежи у партиципативним традицијама које истичу да учешће различитих група омогућава заједничко учење, препознавање проблема и преузимање одговорности за заједницу (Forester, 1999; Innes, 2004; Čolić, 2006). На међународном нивоу, Конвенција УН о правима детета (UN General Assembly, 1989) обавезује да се мишљење деце мора уважити у питањима која их се тичу, што представља темељ укључивања деце у процесе планирања и унапређења квалитета урбаних простора.

Истраживања у домену урбанизма и образовања указују да квалитет јавних простора у великој мери зависи од нивоа едукације, укључивања и разумевања природног окружења (Nenković-Riznić i sar., 2022). Када деца имају прилику да активно учествују, јача се њихова самосталност, поверење, друштвена одговорност и разумевање потребе за зеленим, безбедним и здравим окружењем.

Иако Србија и даље има низак ниво учешћа јавности у процесима урбаног развоја (Čolić & Dželebdžić, 2018; Danilović-Hristić & Stefanović, 2013), Стратегија одрживог урбаног развоја до 2030. године препознаје значај укључивања младих у планирање и уређење јавног простора (2019). Зато је неопходно развијати „меке“ праксе планирања које подстичу експеримент, креативност и ко-креацију (Čolić Marković et al., 2025). Међународни и домаћи примери показују да дечја партиципација побољшава јавне просторе и јача осећај припадности (Danilović-Hristić et al., 2025).

У том контексту, Дизајнтон метод који је заснован на дизајнерском размишљању и корацима истраживања, идеације и прототипирања – представља ефикасан приступ за развој критичког мишљења, емпатије, креативности и тимског рада. Истраживања показују да деца, када раде на стварним еколошким и друштвеним изазовима, нуде иновативна и често „радикална“ решења која одрасли не очекују (Beamer & Conkic, 2017; Cuervo & Beamer, 2018).

Зато је кључно да деци дамо простор, подршку и прилику да обликују своје идеје, као и разумевање процеса планирања урбаног развоја који утиче на њихов свакодневни живот. Само тако могу постати активни актери промена и градитељи одрживијих, зеленијих градова будућности. Ауторски тим брошуре „Дечји манифест за одрживе градове”

Шта се налази у овој брошури?

У наставку брошуре моћи ћете да се упознате са следећим темама:

1. Значај дечје партиципације: њеним добитима на индивидуалном, породичном, школском и друштвеном нивоу; везом између партиципације, права детета и еколошке правде.
2. Разлози зашто се бавимо еколошким правима деце: зашто су она темељ других права; како еколошка неправда утиче на децу; зашто је важно да најмлађи буду део климатских и урбаних политика.
3. Методолошки оквир истраживања: методама рада са децом, како смо анализирали дечје радове; шта смо научили о перцепцијама деце о школским двориштима, парковима и јавним просторима.
4. Препоруке за доносиоце одлука за нпр. градске управе, школе, урбанистичке заводе, министарства, унапређење процеса укључивања деце; повећање зелених површина; развој климатски отпорних школских дворишта; укључивање принципа еколошке правде у урбанистичке планове.

5. Радионица за даља истраживања: коју школе, наставници, родитељи и заједнице могу користити за сопствена истраживања и дијалог са децом о урбаном простору.

Зашто су права детета и њихово учешће кључни данас?

Иако се дуго сматрало да је општа заштита људских права довољна и за децу, пракса је показала да због своје рањивости она захтевају прецизно дефинисану и посебну заштиту. Конвенција о правима детета, као кључни међународни документ у овој области (Cicvarić i Žunić Cicvarić, 2010), утврђује да су деца носиоци сопствених права и да њихов глас мора бити уважен. Посебно је важно право на учешће (члан 12), које дете препознаје као активног учесника сопственог развоја, а не као пасивног примаоца одлука (Avramović, 2014; Vranješević, 2006).

Партиципација се зато схвата као континуиран процес: деца би требало да имају услове да слободно изразе своја мишљења, приступају информацијама и учествују у одлукама које их се тичу (Avramović, 2014; Welty & Laundry, 2013). Добити су вишеструке - она подстиче самопоуздање, критичко мишљење, сарадњу и одговорност (Avramović, 2014), а професионалцима пружа увид у стварне потребе деце (Lazarević, 2021). На нивоу заједнице, учешће чини децу видљивијом и подстиче изградњу инклузивнијих, демократски оријентисаних процеса.

Планирање урбаног развоја, као део демократског процеса, захтева јачу подршку за укључивање младих. Едукација о простору помаже деци да разумеју важност наслеђа, природе и одрживог развоја, али и да себе препознају као будуће актере који ће једног дана преузети део одговорности (Nenковић-Riznić i sar., 2022). Активно учешће ученика је истовремено један од предуслова савременог учења: деца најбоље усвајају знања када истражују и примењују их у аутентичним ситуацијама (Harlen & Allende, 2009; Roth, 1992). Партиципативно учење тако подстиче дубље разумевање, емпатију и осећај личне ефикасности (Stanišić & Marušić Jablanović, 2019).

Акционо оријентисани модели показују да деца највише уче када раде на задацима са стварном сврхом и видљивим исходом. У таквим ситуацијама она постају носиоци промена, јер виде да њихов труд има смисла и да заиста могу да утичу на своје окружење (Jensen & Schnack, 2006). На тај начин развијају демократске вештине, креативност, резилијентност и способност одговорног деловања (OHCHR Report, 2015).

Посматрана тако, деčја партиципација је и право и предуслов квалитетног учења и одрживог развоја заједница. Иако у Србији постоје вредни примери оваких иницијатива, оне су још увек недовољно препознате или зависе од ентузијазма појединаца (Čolić & Čolić, 2018). Зато је неопходно више истраживања и систематичнијих пракси које ће показати зашто је учешће деце кључно за стварање квалитетнијих и праведнијих простора (Nenковић-Riznić i sar., 2022).

Радионица у оквиру пројекта
“Научно игралиште”
у простору Нова Искра, мај 2025.

фото Татјана Радаковић,
архива КидХаБ

Зашто се бавимо еколошким правима деце и еколошком правдом?

У Европи се појам еколошке правде темељи на Архуској конвенцији (1998), која право на здраву животну средину заснива на приступу информацијама, учешћу јавности у одлучивању и правној заштити (Stjelja, 2022). Савремене теорије овај оквир проширују на правичну расподелу еколошких користи и ризика, као и на препознавање посебних потреба различитих друштвених група – укључујући деце.

За њих, пуна еколошка правда обухвата три међусобно повезана елемента:

- (1) процесну правду – право да учествују у одлукама које утичу на њихово окружење;
- (2) дистрибутивну правду – једнак приступ чистом ваздуху, зеленилу и безбедним просторима;
- (3) друштвену препознатљивост – уважавање чињенице да су деца посебно осетљива и да њихове потребе морају бити полазиште свих политика.

Ово је више од питања заштите животне средине – то је темељно право детета. Права на здравље, игру, учење и развој не могу се остварити у загађеним, прегрејаним, бучним или простором сиромашним срединама.

Истраживања показују да фактори као што су квалитет ваздуха, бука и доступност зеленила директно утичу на благостање деце (Banić, 2021), док климатске промене додатно повећавају постојеће неједнакости – нарочито за децу из сиромашних заједница (Мрежа организација за децу у Србији, 2024).

У Србији већина младих нема прилику да учествује у процесима доношења одлука о животној средини, што продубљује еколошку неправду. Зато је пресудно да се урбане политике воде питањем: како ова одлука утиче на децу? То је посебно важно у срединама са мањком зеленила или лошим квалитетом ваздуха.

У том контексту, Дизајнатор метод представља практичан пут и један од могућих начина остваривања еколошке правде. Он омогућава деци да истражују своје окружење, препознају неправде које их погађају и осмисле решења заснована на личном искуству. Кроз фазе истраживања, “идеације” (генерисање идеја) и прототипирања, деца добијају видљиву улогу у планирању простора – њихов глас се чује, а идеје имају утицај, што их чини равноправним актерима у обликовању средина у којима живе.

Школска дворишта су често први и најдоступнији зелени простор за децу, али њихов квалитет значајно варира – од бетонских и прегрејаних до зелених и сеновитих. Ове разлике одражавају дубље социо-економске неједнакости. Зато зелена, квалитетно дизајнирана дворишта нису луксуз, већ основа еколошке правде: она обезбеђују једнаке услове за игру, кретање, учење и здрав развој. Природа не треба да буде привилегија, већ право сваког детета.

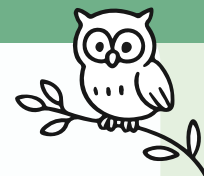
Дизајнатор: деца као ствараоци праведнијег и одрживијег окружења

Овогодишњи Глобални дејчи Дизајнатор „Градови и заједнице које живе“ представља пример примене еколошке правде и дејче партиципације у одлучивању, јер омогућава деци да мапирају проблеме у школским двориштима, парковима и на путу до школе, анализирају недостатак природне заштите од сунца, биодиверзитет и безбедне руте, те да осмисле и прототипирају решења која представљају одраслима и доносиоцима одлука. Овај приступ је усклађен са савременим препорукама које истичу значај укључивања деце у климатске и еколошке процесе (Mreža organizacija za decu Srbije, 2024) и са истраживањима која показују да ко-дизајн развија емпатију, разумевање простора и способност за сарадњу (Van Mechelen et al., 2019)

Дизајнатор као педагошка пракса заснива се на дизајнерском размишљању и мејкер образовању, које децу укључује у све фазе процеса – од анализе до прототипирања. КидХаб је метод унапредио увођењем ко-креативне лабораторије (Krzywoszynska & Reed, 2019), модела који повезује децу, наставнике, родитеље и локалне актере у заједничком дизајнирању простора. Овакви приступи произилазе из схватања да би децу требало третирати као друштвене актере са вредним перспективама (Mason & Fattore, 2005), у складу са вишим нивоима Хартове лествице партиципације (Hart, 1992).

Процес рада, Глобални дејчи Дизајнатор 2025,
фото Тања Дробњак

Метод подстиче три кључна аспекта партиципативног учења:

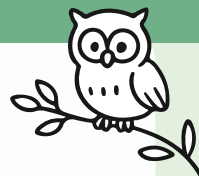
- (1) учешће у истраживању, у коме деца сама идентификују изазове који обликују њихов свакодневни живот (Banić, 2021);
- (2) ко-креацију решења, где кроз тимски рад граде прототипе, развијају емпатију и разумевање различитих перспектива;
- (3) учешће у одлучивању, кроз дијалог са наставницима, урбанистима и локалним актерима, што доприноси развоју демократских компетенција, одговорности и самопоуздања (Almérs et al., 2023).

Партиципативне праксе као што су ко-дизајн, израда прототипа и заједничко решавање проблема подстичу креативност, критичко мишљење и сарадњу – кључне компетенције за одрживи развој и демократско учешће. Истраживања показују да када деца учествују у стварању школских простора, дворишта постају подржавајућа окружења за активно учење, заједничку одговорност и еколошку свест (Flax et al., 2020). На тај начин, ко-креација школских простора постаје и педагошки и урбанистички модел који оснажује децу као активне и одговорне чланове заједнице.

Партиципативна радионица у којој су учествовали деца, родитељи и васпитачи "Моје научно игралиште", простор Нова Искра 2025,

фото Тијана Јовановић Петровић, архива КидХаБ

ИСТРАЖИВАЧКИ ОКВИР

„Мозаички приступ” као методолошки темељ истраживања

Методолошки оквир овог истраживања заснован је на „Мозаичком приступу” (Clark & Moss, 2001), у чијој основи је идеја да је циљ истраживања „слушати децу користећи методе које су њима приступачне и значајне” (Clark & Moss, 2001:5), односно омогућити да деца изразе своје виђење кроз медијуме који су им природни. Другим речима, овај приступ ствара могућности да деца говоре у свом искуству боравка у просторима која су њима значајна (попут вртића и школског дворишта), притом се ослањајући на истраживачку методологију која омогућава деци да се на најбољи начин изразе. Додатно, „мозаик приступ” нам отвара прилику за саглавање различитости перспектива, наглашавајући да се може радити о деци, васпитачима/наставницима, али и родитељима (Vranješević, 2015). У вези са тим, говоримо о овом приступу као партиципативном начину учења који и децу и одрасле препознаје као ко-конструкторе значења (Tap, 2019).

Полазиште овог приступа јесте уверење да деца поседују знања, перспективе и значења која се не могу открити једним инструментом, нити искључиво вербалним путем. Мозаик приступ омогућава да се различити облици дечјег изражавања – цртежи, фотографије, упитници, разговори, игра и прототипи (3D визуелизација дечје идеје) – комбинују у целовито разумевање њиховог односа према простору.

У складу са схватањем да партиципација подразумева успостављање културе слушања деце (Lansdown, 2004, према Vučković Sahović i sar., 2013) и прихватање различитих перспектива (Vranješević, 2020), у истраживању смо децу посматрали као експерте за сопствено искуство и ко-истраживаче. Како ауторка Врањешевећ (Vranješević, 2015:193) истиче кључни принцип у истраживањима које се заснивају на овом дизајну, јесте рефлексивност, тј. „разумевање перспективе других (деце), као и конструкција заједничких значења кроз дијалог”.

Циљ истраживања био је да се сагледа и уважи дечја перспектива о просторима у којима бораве као што су школско двориште, парк и/или јавне зелене површине како би се разумело како деца доживљавају ове просторе, које проблеме уочавају у свакодневном коришћењу, које промене предлажу ради унапређења и озелењавања, како виде своју улогу у доношењу одлука о уређењу локалне заједнице. Овај циљ је усклађен са принципима дечје партиципације и правима детета гарантованим Конвенцијом о правима детета.

Учесници у истраживању

Истраживање је спроведено у две фазе:

Фаза 1 - узорак

Обухваћени су: 42 ученика нижих и виших разреда основне школе, 38 ученика средњих школа, 130 деце предшколског узраста. Овим је омогућено поређење различитих развојних перспектива и разумевање начина на који различити узрасти доживљавају јавне просторе, здраву животну средину и безбедност.

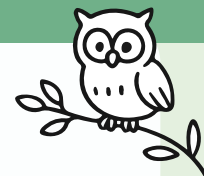
Фаза 2 - подзорак

На основу увида из прве фазе одабран је подзорак ученика који је учествовао у догађају на коме је било 30 деце узраста од 8 до 16 година. Узрасни оквир је дефинисан тако да обухвати децу која већ поседују основне вештине читања, писања и самосталног изражавања, али и довољан ниво когнитивне зрелости за учешће у истраживачким и ко-креативним активностима. Тимови су формиран тако да укључе ученике различитих узраста и школа, како би се подстакла међусобна размена перспектива и обезбедила разноликост искустава, што је важно за валидност партиципативних налаза. Ова фаза служила је за дубље разумевање тема које су се издвојиле као значајне.

Партиципативна радионица у оквиру истраживања спроведеног у склопу Глобалног дејег Дизајнатога 2025 са предшколцима у вртићу Бисер, ПУ Врачар,

фото архива КидХаб уз одобрење васпитача вртића Бисер

Инструменти и технике истраживања

Полазећи од “Мозаичког приступа”, у истраживању су коришћени различити инструменти који омогућавају деци да се изразе на начине који су им блиски и развојно примерени. У духу Clark & Moss (2001), коришћени су и: разговори, цртежи и визуелне белешке, фотографије и видео материјали које су слале школе, посматрање са учешћем. Комбиновање ових техника створило је „мозаичку” слику дечјих доживљаја,

1. Упитници за ученике основних и средњих школа

Структура упитника била је груписана у тематске целине: природа, заједница, учење, безбедност, клима, игра. Питања су омогућила мапирање изазова у остваривању права детета на здраву животну средину у праћење спремности деце да се укључе у процесе уређења простора.

2. Радни листови за предшколце

За најмлађу децу коришћени су визуелно прилагођени радни листови који су омогућили да се њихове идеје и запажања изразе цртањем, причом, симболима и игром - у складу са развојним принципима истраживања са децом (Vranješević, 2015, 2020).

3. Инструменти на догађају (Дизајнатор)

а) Радни лист „Идеација”: Омогућио је систематско прикупљање идеја кроз кораке дизајнерског размишљања: идентификацију проблема, дефинисање потреба корисника, опис изазова, генерисање решења, избор најбоље идеје према критеријумима одрживости и безбедности.

б) Радни лист „Презентација идеје”: У овој фази деца формулишу свој предлог проблема који решавају, зашто је важан, ко су корисници, како решење функционише, визуелну репрезентацију (цртеж, модел, мапа), како ће решење бити одрживо.

RADNI LIST - PREZENTACIJA IDEJE

1. Podaci o timu:

Naziv tima: "Zeleni svet"

Imena članova tima: Marko, Katarina, Dora

Škola: Škola "Vuk Karadžić"

Razred: VI

2. Skica vaše ideje (prototip)

Uputstvo: Koristite olovku u boji i dodajte detalje. Skica treba da bude jasna i prikazuje materijale, prostor, bilje, tehnologiju i funkciju rešenja.

3. Aktivnost za podršku zajednice

Opisivanje: Kako biste podržali komunj, roditelje, nastavnike i druge učesnike da podrže i učestvuju u vašem timu? (Dru. zajednica i radionice, na sadnje, izložba skica, javna prezentacija...)

Moja aktivnost: Iskustvo iz škole, komunj, roditelje, nastavnike, druge učesnike da podrže i učestvuju u vašem timu.

4. Aktivnost za održivost rešenja

Opisivanje: Kako će vaše rešenje ostati funkcionalno tokom cele godine? Na šta će ga održavati i na šta nadgledati? (Dru. zajednica, komunj, roditelje, nastavnike, druge učesnike da podrže i učestvuju u vašem timu.)

Moja aktivnost: Iskustvo iz škole, komunj, roditelje, nastavnike, druge učesnike da podrže i učestvuju u vašem timu.

Planirajte prezentaciju:

- Koji problem je vaša ideja rešavala?
- Kome je namenjeno vaše rešenje?
- Na koji način funkcioniše vaše rešenje?
- Napredite ili preporučite za bolniju zajednicu na osnovu vašeg rešenja

GLOBAL Designation

Радни лист Презентација идеје "Зелени свет", ученици шестог разреда, ОШ Вук Караџић, Рипањ,

фото архива КидХаб

RADNI LIST 2: MOJ PARK ILI ZELENA POVRŠINA U MOM KRAJU

NAPISITE VAŠA IMENA, GODINE, SKOLU, MESTO IZ KOGA DOLAZITE I RAZRED:

3. Koji problem vaše rešenje poboljšava? (zastanite 3!)

- ☐ Povećanje biodiverziteta
- ☐ Čišći vazduh i manje загађење
- ☐ Nedostatak zelenih površina
- ☐ Manjak prostora za igru i druženje
- ☐ Očuvanje reke, potoka i jarug čuvanja
- ☐ Klimatske promene i pregrevanje zemalja
- ☐ Nedovoljno bezbedan saobraćaj u kraju
- ☐ Upravljanje otpadom i reciklaža

4. Koji problem u vašem kraju prepoznajete?

4.1. Zašto je važno?

5. Na koji način bi vaše rešenje funkcionisalo?

6. Integracija tehnologije:

- ☐ Solarnе pametne klupe
- ☐ QR info table
- ☐ Aplikacije
- ☐ Senzori
- ☐ Solarna svetla
- ☐ Audio vodič
- ☐ Nešto drugo:

7. Zašto je korisno?

8. Koje materijale biste koristili u realizaciji vašeg rešenja, ne prototipa:

9. Gde bi se vaše rešenje nalazilo?

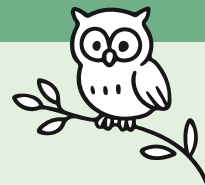
10. Ko učestvuje u izradi?

11. Naziv rešenja:

GLOBAL Designation

1. Радни лист 2 – Мој парк:
Води ученике кроз осмишљавање боље и зеленије површине у њиховом крају.,

аутор Тијана Јовановић Петровић

RADNI LIST 2: MOJ PARK ILI ZELENA POVRŠINA U MOM KRAJU
NAPIŠITE VAŠA IMENA, GODINE, ŠKOLU, MESTO IZ KOGA DOLAZITE I RAZRED:

Krenite odavde!

1. Odaberite zadatak (možete da odaberete do 3 ponuđene opcije):

- ☐ Zeleni kutak za odmor
- ☐ Park za sve generacije
- ☐ Oaza za opuštanje (urban vrt)
- ☐ Edukativni emboskap (izdružni edukativne instalacije i/ili elemente za igru)
- ☐ Nešto drugo: _____

2. Koristić: Insekti, ptice, biljke, deca, mlađ, stariji, porodice, kornjake

3. Koji problem vaše rešenje poboljšava? (zauzimate 2)

- ☐ Privlačenje sadržajista
- ☐ Čišći vazduh i manje zagađenje
- ☐ Nedostatak zelenih površina
- ☐ Manjak prostora za igru i druženje
- ☐ Oluvanje reka, potoka i javnih besama
- ☐ Klimatske promene i zagađivanje nastaja
- ☐ Nedovoljno bezbedan sadržaj u kraju
- ☐ Upravljanje otpadom i reciklaža

4. Koji problem u vašem kraju prepoznajete?

4.1. Zašto je važno?

5. Na koji način bi vaše rešenje funkcionisalo?

6. Integracija tehnologije:

- ☐ Solarne pametne klupe
- ☐ QR info table
- ☐ Aplikacija
- ☐ Senzori
- ☐ Solarna rasveta
- ☐ Audio vodiči
- ☐ Nešto drugo: _____

7. Zašto je korisno?

8. Koje materijale biste koristili u realizaciji vašeg rešenja, ne prototip? Drvo, reciklirani materijali, sadnice, kamen, zemlja, drugo: _____

9. Gde bi se vaše rešenje nalazilo?

10. Ko učestvuje u izradi? Deca, roditelji, kornjake, škola, opština, umetnici, ekolozi, volonteri

11. Naziv rešenja:

GLOBAL Designation

2. Radni list – Prezентација идеје:
Помаже ученицима да прикажу своје решење и планирају његову реализацију у заједници,

аутор Тијана Јовановић Петровић.

RADNI LIST - PREZENTACIJA IDEJE

1. Podaci o timu:
Naziv tima: _____
Imena članova tima: _____
Škola: _____
Razred: _____

2. Skica vaše ideje (prototip)

Uputstvo:
Koristite olovke u boji i dodajte detalje. Skica treba da bude jasna i prikazuje materijale, prostor, biljke, tehnologiju i funkciju rešenja.

3. Aktivnost za podršku zajednice

Objašnjenje:
Kako biste podržali komisiju, roditelje, nastavnike i druge članove da pomažu u rešenju? (Npr. zajednička radionica, dan sadnje, slobodna slika, javna prezentacija...)

Naša aktivnost: _____

4. Aktivnost za održivost rešenja

Objašnjenje:
Kako će vaše rešenje ostati funkcionalno tokom cele godine? Ko će ga održavati i na koji način? (Npr. škola, roditelji, lokalna zajednica, odgovor na pitanje, edukativni radovi...)

Naša aktivnost: _____

Pitanja za prezentaciju:

1. Koji problem je vaš tim rešavao?
2. Kome je namenjeno vaše rešenje?
3. Na koji način funkcionise vaše rešenje?
4. Napišite tri preporuke za lokalnu zajednicu na osnovu vašeg rešenja

GLOBAL Designation

3. Radni list – Учионица на отвореном:
Усмерава ученике да планирају како изгледа и функционише учионица на отвореном,

аутор Тијана Јовановић Петровић

Ток истраживања

Фаза 1 - мапирање (онлајн упитници и визуелни материјали)

У циљу одговара на наша истраживачка питања, ученицима широм Србије дистрибуирани су упитници. Прва фаза служила је за мапирање општих образаца: шта деца виде као проблем, шта као ресурс, како доживљавају простор школе, парка или заједнице. Паралелно су се прикупљали видео материјали и фотографије.

Фаза 2 - Глобални дечји Дизајнатор као „жива лабораторија”

Ове године, Дизајнатор је функционисао као “жива лабораторија” у којој деца уче, истражују и ко-креирају решења. Кроз кораке посматрања, дефинисања проблема, идеације, прототипирања и јавне презентације, Дизајнатор је омогућио: продубљено разумевање дечјих погледа на урбане изазове, увид у њихове приоритете, вредности и предности, формирање „мозаика” визуелних, наративних и просторних података. У складу са савременим приступима који дете препознају као компетентног друштвеног актера (Kennan et al., 2018), Дизајнатор је омогућио да деца активно обликују ток истраживања и производе знање о свом окружењу.

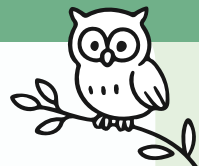
Резултати истраживања

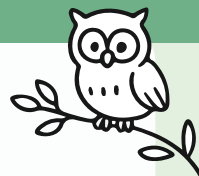
1. Кратак сажетак резултата анкете

Узорак: 80 учесника, деца и млади од 7 до 18 година, при чему је уочен благо већи удео девојчица него дечака. Ова разлика одражава веће интересовање девојчица за креативне, еколошке и партиципативне програме, што је у складу са трендовима у сличним образовним и ваннаставним иницијативама.

Тешкоће у кретању/учењу: већина не пријављује потешкоће, али неколико ученика их има, што је важно за тему приступачности. Деца двориште доживљавају као простор који углавном није довољно зелен: Око 40% каже да је двориште „већином бетон или асфалт”. Око 38% наглашава да му „треба више зеленила и простора за игру”, тек око 8% види двориште као потпуно уређено и лепо за боравак.

Ови проценти не чине 100% јер су деца могла да означе више од једног одговора. Упитник је омогућавао вишеструки избор, па су учесници истовремено препознавали више проблема у школском дворишту - на пример, да је простор „већином бетон или асфалт”, али и да му „треба више зеленила”. Због тога проценти представљају учесталост одређених ставова, а не удео укупног броја испитаника. Више од половине ученика (око 51%) каже да постоје делови дворишта који делују небезбедно, а додатних ~23% „није сигурно да ли су ти делови небезбедни.”

У погледу инспиративности за учење: око 39% каже да двориште није инспиративно, око 33% да је само делимично инспиративно, око 13% да је „веома инспиративно”. Ипак, резултати нам указују да деца двориште виде као потенцијал: Око 73% каже да би волели да више уче напољу, још 20% би учило напољу „ако би двориште било уређеније”. Емоционално, већина каже да се напољу осећа срећно и опуштено, радознано, али део одговора указује и на осећај несигурности у појединим ситуацијама (мрак, гужва, небезбедни делови).

Комшилук и зелени простори

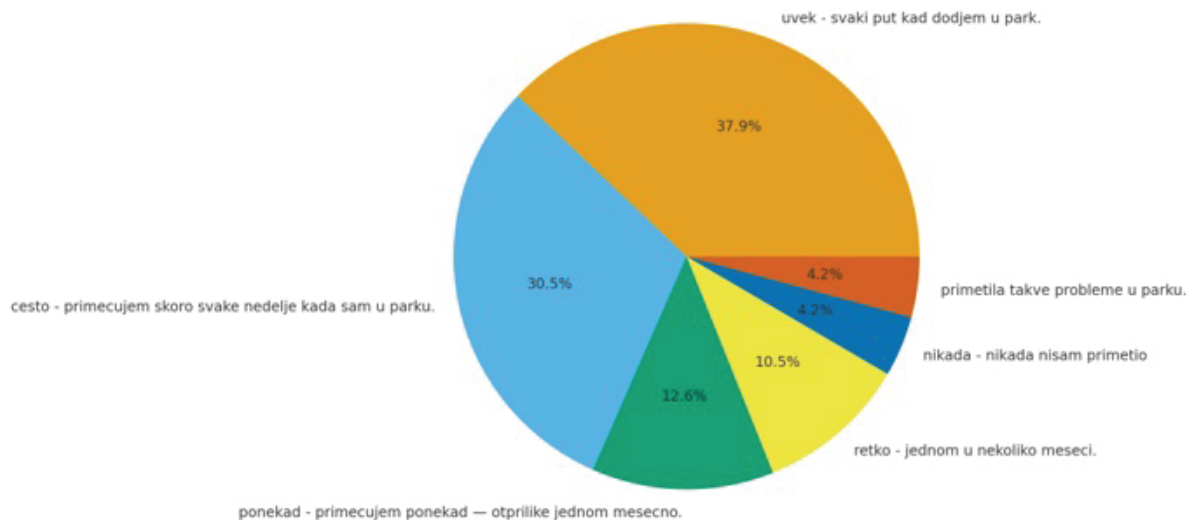
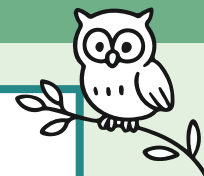
На питање да ли у комшилуку има довољно зеленила: око 56% каже „делимично, неки делови су запуштени или загађени”, око 22% да нема довољно зеленила, око 21% да га има довољно. Веома уређен простор за игру и учење близу школе је важан за 74% деце, а делимично важан за још око 18%. Око 70% деце жели да буде укључено у одлучивање о томе како зелени простори треба да изгледају, а још 25% каже „можда, ако бих могао/ла да предложим нешто корисно”. Само 5% сматра да то „није за децу”. Учествовање у акцијама (садња дрвећа, чишћење парка, уређење дворишта): око 38% – ретко и углавном само када школа организује, око 29% – „понекад”, око 21% – учествује често, око 13% – никад није учествовало.

Проблеми у крају (бука, смеће, загађење): око 49% их примећује скоро сваки дан, око 28% бар једном недељно, око 20% неколико пута месечно, тек 4% каже да тих проблема „нема”.

Парк и слободно време

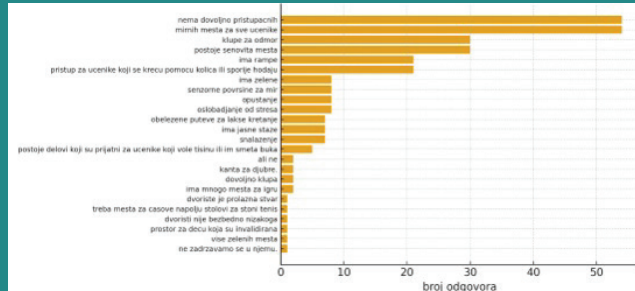
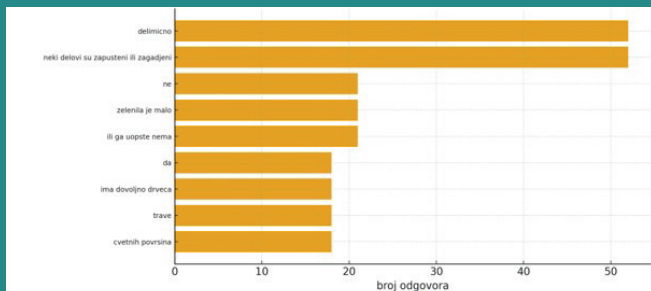
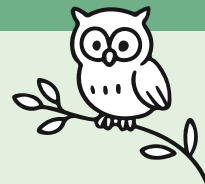
Деца парк користе релативно често: 39% иде у парк неколико пута недељно, 26% свакодневно, око 19% само викендом, око 16% једном месечно. Најчешће активности у парку су: играње, дружење, трчање, спорт (одбојка, кошарка), шетња, вожња бицикла/скејта. Осећај безбедности у парку је мешовит: значајан број деце се осећа сигурно, нарочито када су са другарима или одраслима, док део деце наглашава да им није пријатно у мраку, или када нема довољно људи и светла, а мањи број каже да се не осећа безбедно и избегава парк.

Да ли примећујеш у свом парку проблеме као што су смеће, бука или загађење?

“Кружни дијаграм” приказује колико често деца примећују проблеме у парку, као што су смеће, бука или загађење. Дијаграм визуелно представља распону одговора, од оних који проблеме уочавају при свакој посети, до оних који их никада не примећују, из анкете коју су креирали КидХаБ и ИАУС

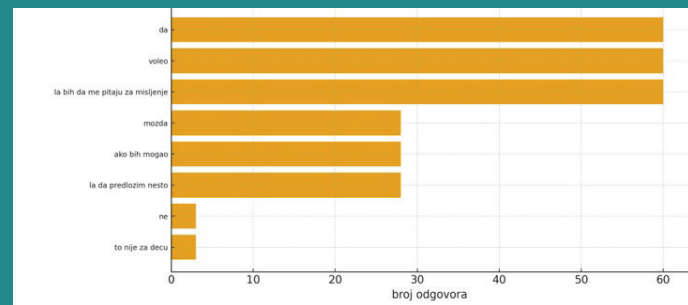
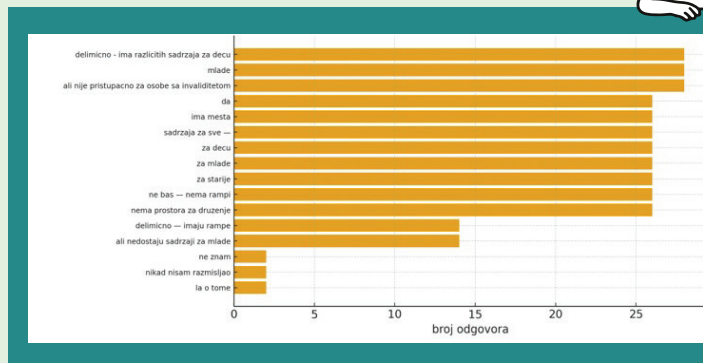

Да ли мислиш да у твом крају има довољно зеленила и чистих простора за све?

“Бар-дијаграм” приказује како деца процењују количину зеленила у свом крају. Већина сматра да га има делимично или да су неки делови запуштени и загађени, док мањи број верује да зелених и чистих површина има довољно. Дијаграм указује на ограничену доступност уређених зелених простора за децу. из анкете коју су креирали КидХаб и ИАУС

Да ли је твоје школско двориште приступачно свим ученицима (нпр. рампе, сеновита места, клупе)?

“Бар-дијаграм” показује да већина ученика сматра да школско двориште није довољно приступачно – недостају рампе, сеновита и мирна места и клупе за одмор. Дијаграм указује на потребу за бољим уређењем простора за све ученике. из анкете коју су креирали КидХаб и ИАУС

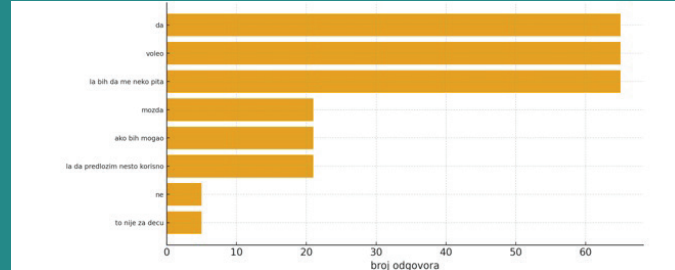
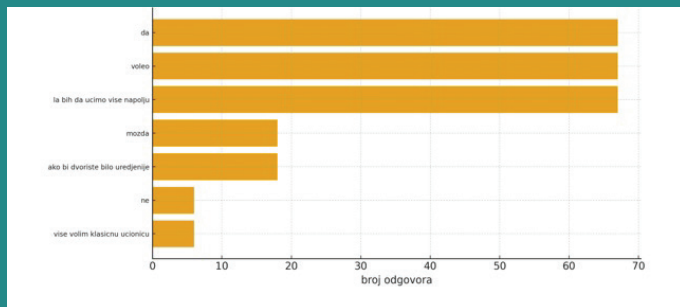
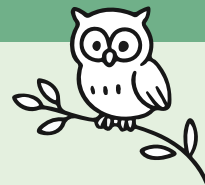

Да ли је парк који најчешће посећујеш приступачан за све особе са инвалидитетом, породице и животиње?

“Бар-дијаграм” показује да је парк који деца најчешће посећују углавном делимично приступачан: има садржаје за децу и младе, али често недостају рампе и прилагођеност особама са инвалидитетом. Дијаграм указује да паркови нису подједнако доступни свим корисницима.из анкете коју су креирали КидХаб и ИАУС

Да ли би волео/волела да учествујеш у осмишљавању нових зелених простора у твом крају - паркова, игралишта и простора за заједницу?

“Бар-дијаграм” показује да већина деце жели да учествује у осмишљавању нових зелених простора у свом крају, док је мали број оних који немају интересовање.из анкете коју су креирали КидХаб и ИАУС

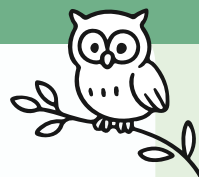

Да ли би волео/волела да се део наставе одржава у дворишту или у учионици на отвореном?

“Бар-дијаграм” показује да већина деце жели наставу на отвореном, док мали број и даље преферира класичну учионицу.из анкете коју су креирали КидХаб и ИАУС

Да ли би волео/волела да будеш укључен/укључена у одлучивање о томе како би зелени простори требало да изгледају?

“Бар-дијаграм” показује да већина деце жели да учествује у одлучивању о изгледу зелених простора, док мали број нема интересовањеиз анкете коју су креирали КидХаб и ИАУС

3. Искуство из вртића

Деца предшколског узраста дала су своје мишљење учешћем у партиципативној радионици коју су спровели њихови васпитачи. Прикупљање података заснивало се на визуелним материјалима намењеним предшколцима у складу с њиховим когнитивним и перцептивним способностима и уз пратеће Белешке са водећим питањима за разговор. Сва дечја запажања забележена су на два радна листа који садрже дечје цртеже и коментаре које је уписивао васпитач.

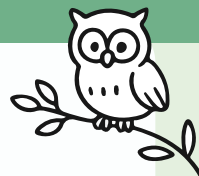
На основу одговора и визуелних приказа можемо да закључимо да деца уочавају врло сличне изазове у свом најближем окружењу. Најчешће препознају проблеме буке, смећа и загађења: чују аутомобиле, разговоре људи и лајање паса; виде дрвеће, људе, зграде, возила, птице и куће; а као непријатне мирисе наводе загађен ваздух и ђубре. Ови налази указују на потребу да се са децом систематски ради на упознавању локалних врста, природних процеса и начина адекватног односа према живим бићима и заједничком простору.

Иако већина деце истиче да им се двориште и парк допадају и да у њима обављају различите активности, цртежи показују да је њихова игра у великој мери условљена постојећим елементима. Управо зато предшколци у истраживању предлажу бројна унапређења нарочито она која подстичу чулне доживљаје, кретање и маштовиту игру.

Називи које деца користе („сензорни зид“, „висећи мост“, „музички бубњеви од пањева“, „цветови са светлом“, „светлосни зид“) настали су из њихових сопствених интерпретација онога што желе да виде, осете или доживе у игри. Деца су при томе: полазила од познатих појмова и игара („бубњеви“, „цветови“), описивала жељене сензације („нешто што светли“, „нешто што свира“), комбиновала две идеје у један нови појам („мост који се љуља“ → „висећи мост“), или су уз подстицај васпитача самостално именовала своје цртеже.

Ови називи тако представљају дечје концепте елемената који подстичу светлост, звук, вибрацију, кретање и додир – онако како их деца најбоље разумеју. У готово свим групама деца наглашавају да их нико није питао како би желели да се двориште или парк уреди, али да би радо дала предлог. Најчешће предлажу нове елементе за игру и свакодневни боравак:

- „Убацио бих кутију са песком.“
- „Ја бих додао чесму да пијемо воду, песак за копање и пењалицу.“
- „Може и кућица за играње.“

Деца препознају и еколошку димензију простора: двориште и парк виде као станиште различитих биљних и животињских врста и указују на потребу да се оне заштите и подрже:

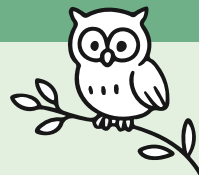
- „Видим бубе, скаквца и бубамару. Треба да им дамо кућицу.”
- „Да се ставе канте да нико не баца ђубре и да свако скупџ од своје куце, да деца не газе.”
- „Не свиђа ми се у парку што секу дрвеће.”

Ови налази показују да деца већ у предшколском узрасту имају развијену еколошку осетљивост, свест о просторним изазовима и способност да формулишу реалне, маштовите и смислене предлоге за уређење простора у којем живе, уче и играју се.

Радни лист „Од куће до вртића” садржи симболе за чуло слуха, вида и мириса, уз три празна поља у која деца цртају или уписују шта чују, виде и осећају на свом свакодневном путу до вртића. Циљ листа је да идентификује у којој мери деца уочавају буку, смеће, загађење и друге појаве у непосредном окружењу.

аутор Татјана Радаковић, архива КидХаб

Заједнице које живе

Драги васпитачи, када деца нацртају њихово двориште и парк, постављамо им питања која видите са десне стране. Одговоре бележите где и како Вам одговара, а затим их обједините у формулару *Белешке*.

ДВОРИШТЕ ВРТИЋА

МОЈ ПАРК

Шта вам се највише допада у дворишту/парку?

Да ли у дворишту или парку видиш неке биљке или животиње? Да ли мислиш да им је ту лепо или треба нешто да променимо да им буде још боље?

Ко све може да буде у том парку, да ли је само за децу?

Да ли вас је неко питао како да се уреди двориште вртића/парк у близини? Како бисте га уредили да вас неко пита? Које од ових елемената са слика би убацио/убацила и зашто?

Радни лист „Заједнице које живе” омогућава деци да нацртају двориште вртића и парк, а васпитачима да кроз вођена питања прикупе дечје мишљење о простору, биљкама, животињама и могућим побољшањима. Лист подстиче децу да размишљају о томе шта им се допада, шта недостаје и како би уредили простор када би били питани,

аутор Татјана Радаковић, архива КидХаб

Процес рада, Глобални дечји Дизајнтон 2025,

фото Тања Дробњак

Закључак: Како деца доживљавају своје двориште, комшилук и зелене просторе

Истраживање у коме је учествовало осамдесеторо деце и младих узраста од седам до осамнаест година током октобра-новембра 2025. године, показује да деца у Србији јасно препознају значај простора у коме живе, уче и играју се – али и да виде његове бројне недостатке. Иако долазе из различитих градова и школа, њихови одговори формирају изненађујуће усклађену слику: школска дворишта су често тврда и сива, зелени простори у комшилуку недовољно неговани, а паркови места која воле, али не увек места где се осећају безбедно.

Из одговора је јасно да школско двориште не пружа услове који подстичу учење, игру и безбедност. Више од половине деце каже да у дворишту постоје делови који су небезбедни – испуцали асфалт, мрачни ћошкови, оштећена игралишта или места где се ствара гужва. Највећи број њих овај простор описује као „бетон и асфалт” или као место коме недостаје зеленила. Само мали број ученика двориште види као уређено и пријатно.

Али, упркос томе, централна тема која се провлачи кроз читаву анкету је жеља: чак 72% ученика каже да би волело да више учи напољу. Овај податак говори о нечему дубљем – деца препознају вредност природе и отвореног простора, али истовремено осећају да садашње двориште није место где би то могло да се оствари.

Дечји искази одликују се непосредношћу и прецизношћу:

„Више биљака, дрвећа и цвећа... табле и кућице за учење напољу.”

„Школско двориште би могло и требало да изгледа боље јер је то место окупљања свих нас.”

То није само жеља чији је фокус естетика. То је потреба за простором који их подржава – у учењу, дружењу, игри и развоју.

Деца углавном не сматрају да у њиховом комшилуку има довољно квалитетних зелених површина. Сваки други ученик каже да у крају постоји зелени простор, али да је запуштен или недовољно одржаван. Петина њих сматра да зеленила уопште нема. Занимљиво је да исто толико деце сматра да зеленила има довољно – што указује на велике разлике зависно од места становања, али и на то да су деци ближи микропростори које свакодневно пролазе, а не „званични” паркови.

Питање безбедности такође се појављује као важна тема. Деца свакодневно примећују проблеме попут смећа, буке и загађења – чак 49% њих каже да их види „скоро сваки дан”. Ово није само еколошки него и емоционални аспект: деца своје окружење доживљавају кроз мирисе, звукове, чистоћу и могућност да се крећу слободно.

Ипак, и у овој области постоји снажна жеља за учешћем: 70% деце каже да би волели да их неко пита како зелени простори треба да изгледају. Ово је директан показатељ потребе за вредновањем њиховог мишљења и активнијом улогом у планирању локалног окружења.

У њиховим речима, та жеља је врло конкретна:

„Посадио бих још дрвећа и направио више места за играње.”

„Да се очисте паркови и све око школа...”

Они не траже апстрактне, велике пројекте - траже мале, практичне интервенције које би њихов свакодневни живот учиниле бољим.

Парк је за већину деце једно од омиљених места - више од половине га посећује свакодневно или неколико пута недељно. Ту трче, играју одбојку, возе бицикл или скејт, друже се и одмарају. Паркови су, у наративу деце, најживљи и најслободнији простор. Али, не и једнако безбедан. Док нека деца изражавају радост и уживање у парку, друга спомину да им није пријатно у мраку, да се плаше када нема људи или када простор није осветљен.

Овај осећај мешовите сигурности и несигурности важан је сигнал за све који промишљају дизајн јавних простора за младе.

У једном од одговора стоји:

„Простор за све - децу, одрасле и особе са сметњама - који је чист и безбедан.”

Деца овде прелазе са сопственог доживљаја на универзални - говоре о заједници, једнаким условима и правичности. То је зрелост која директно одражава демократичне вредности и еколошко грађанство.

Један од најјаснијих закључака овог истраживања је да деца не само да желе да простори буду бољи, већ да она желе да учествују у њиховом обликовању. То се види у: спремности да уређују двориште и крај, жељи да се питају за мишљење, конкретним идејама које су већ формулисали, препознавању проблема и предлозима решења. Ово је директан доказ да деца већ поседују ону врсту компетенција коју савремене образовне и урбанистичке праксе желе да подстакну: способност да запажају, анализирају, повезују и предлажу решења за реалне проблеме окружења.

Дечји одговори у овом истраживању нису само описни, већ и вредносни. Они показују: да деца просторе доживљавају интензивно – чулно, емотивно и практично; да умеју да идентификују проблеме у окружењу; да размишљају о решењима која су реална и применљива; да желе да се питају и да учествују;

да им природа, зелени простор и отворени простор за учење и игру нису луксуз већ потреба. Из свега овога разумемо да деца нису пасивни корисници простора, већ активни субјекти који разумеју, анализирају и предлажу.

За све будуће процесе ко-креације, дизајна школских дворишта, научних башта и заједничких зелених простора – њихови гласови треба да буду полазна тачка.

Организацијом и концептом овогодишњег „Глобалног дечијег Дизајнтона” учесници су имали прилику да сагледају проблеме у свом блиском окружењу, нађу адекватна решења, креативно их прикажу и финално образложе пред наставницима и родитељима. Пратећи метод дизајнерског размишљања, на овај начин тимови деце су прошли кроз цео процес анализе, критичког размишљања, решавања проблема, уметничко-техничког практичног рада на разради и презентацији, уз представљање своје идеје.

Деца су вођена педагошким тимом Едукативног центра “КидХаб”, следила методолошке кораке и алате карактеристичне за рад научника, инжењера, дизајнера, истраживача и других креативних професионалаца. Њихови тимски радови су показали да имају израђену свест о стању и потребама свог окружења, спремност да раде на његовом унапређењу, зрелост о одговорности и улози различитих актера и иновативност у примени савремених, дигиталних технологија (QR кодови за приступ садржајима и учешће у игри, апликације за рециклажу, сензорни елементи у простору који реагују на додир и покрет и активирају звук или светло, шаљу информацију надлежнима да реагују, употреба micro:bit-a).

Тимови су исказали изузетну бригу о простору и свим његовим корисницима, схватају међусобне корелације и зависности и спремни су да свој простор обогате и отворе за све.

Начин на који су кроз тимски рад креирали своје решење, те га презентовали пред „јавношћу”, спремни да одговарају на питања, апсолутно подсећа на тимски рад у оквиру урбанистичког планирања и процедуру јавног увида, када се решење презентује грађанима. Овај процес је тако добио додатни смисао едукације деце и омладине по питању њихових права и одговорности у јавним просторима и формирању будућих едукованих и активних грађана у процесима урбанистичког планирања и одлучивања о изгледу и опремљености простора за живот и рад.

У избору просторних јединица већина тимова се концентрисала на себи блиске проблеме у вези са школским двориштем, док је мањи број, углавном узраста старијих основаца и гимназијалаца, за студије случаја изабрао јавне парковске просторе у окружењу и дао предлоге који су применљиви и на другим локацијама ван места становања. У запажањима о карактеристикама простора истиче се неколико кључних тема:

Животна средина и повратак природи: потреба деце за више природних елемената (дрвећа, биљака, животиња, мини урбаних башта) у простору у коме проводе дан; што мање бетона, а више природних материјала и подлога; непосредан контакт са природом (кућа на дрвету, кућице за птице); озелењавање сваког кутка, чак и у малим просторима (зидова, висећих вртова, малих „урбаних џепова”); брига о климатским променама (потреба за хладовином, засенченим или наткривеним простором, потреба да се баште редовно заливају и одржавају, обнова растиња страдалог у олуји, употреба природних материјала).

Екологија: пре свега питање чистоће, прикупљања отпада и рециклаже, постављање нових канти, мини рециклажних центара и друштвено корисни рад на одржавању хигијене простора; прикупљање „поена” и умрежавање са организацијама и привредним актерима који би подржали и реализовали процес рециклаже. Затим се истиче тема енергетске ефикасности и коришћења обновљивих извора енергије (соларни панели на крововима).

Безбедност: уочени су недостаци простора у смислу начина ограђивања и потребе за бољим осветљењем, са аспекта веће безбедности и сигурности при коришћењу.

Организационо/управљачко питање коришћења простора: могућност коришћења школског дворишта као “учионице на отвореном”, као и ван времена наставе и викендом, без обзира на временске услове; жеља да се слободно време и дружење са вршњацима одвијају у окриљу школе; затим свест о потреби да се опрема и иновативни мобилијар у парковима мора редовно одржавати и сервисирати; размишљање да осим деци, ови простори користе и наставницима и другим грађанима; свест да је простор ресурс који мора да се дели и о коме се заједнички брине.

Едукативно-креативан дизајн: исказана је потреба да простори и њихова опрема буду не само забавног и рекреативног, него и едукативног карактера; да буду другачији, јединствени и дизајнирани тако да задовоље све узрасте и потребе. Игра добија нови смисао јер се кроз њу учи и ствара, као учионица на отвореном - она је повод или награда.

Деца траже више природе и чистоће, али и више живописних боја, пријатних звукова у свом окружењу.

Све предложене идеје представљају лагане, брзо применљиве интервенције у простору, које се могу реализовати уз минималне пројектантске и техничке захтеве и документацију, уз поштовање стандарда безбедности и приступачности.

Радионица у вртићу Филмић у оквиру реализације образовно-васпитног програма Научно игралиште.

фото Тијана Јовановић Петровић,
архива КидХаб . STIGLA

Илустрације и примери дечјих идеја

Тим VIII/2 из ОШ „Вук Караџић”, Рипањ (Нина Николић, Матеја Новак и Давид Ђуричић) предложио је решење „Еко двориште”, усмерено на уређеније, чистије и безбедније школско окружење. Идеја обухвата постављање корпи за рециклажу, изградњу спољашње учионице од природних материјала, садњу новог растиња, обнову терена, постављање кућица за птице и боље осветљење. Овакво решење подстиче учење на отвореном, бригу о простору и боље услове за игру и боравак деце.

волонтер Теодора Јовановић, студенткиња Шумарског факултета, Универзитет у Београду, фото Тања Дробњак

Тим другог разреда Прве крагујевачке гимназије из Крагујевца (Кристина Новаковић, Теодора Рајковић и Софија Лукић) развио је решење „Загонетни парк”, интерактивни простор у ком деца откривају еколошке задатке скенирањем QR кодова постављених на дрвеним и металним елементима у парку. Идеја подстиче повезивање технологије и природе, веће присуство у зеленим површинама и учење кроз игру, док променљиви садржаји QR кодова прате годишња доба и развијају еколошку свест, радозналост и бољу бригу о живом свету, волонтер Василије Којић, студент Филолошког факултета, Универзитет у Београду, фото Тања Дробњак

Тим „Медведићи“ из ОШ „Јован Миодраговић“, 5. разред (Ника Христић, Мила Христић и Лука Тавчар) предложио је решење „Еко двориште“, усмерено на увођење више биљака и разноврсних зелених елемената у превасходно бетонирано школско двориште. Њихова идеја обухвата садњу украсног дрвећа и цвећа у постојеће жардинијере, постављање вертикалног врта као мреже за пузавице, уређење простора за боравак и учење на отвореном, додавање чесме, стаза за трчање и уметничких мурала. Ово решење доприноси бољим условима за игру, учење и одмор, повећава биодиверзитет и ствара пријатније и функционалније школско окружење за све ученике, волонтер Анастасија Шованек, студенткиња Психологије, Филозофски факултет, Универзитет у Београду.

Тим „Пчелице“ из ОШ „Јован Миодраговић“, ученици петог и седмог разреда (Сара Рацић, Анђела Копривица и Видак Јаковљевић), представио је модел простора за игру и дружење који обухвата љуљашке, баланс-елементе, клупице и мале школске баште. Њихово решење подстиче активан боравак деце напољу, креативну игру и бољу повезаност са природом, док уређени зелени делови и безбедне структуре стварају пријатно и функционално окружење у школском дворишту, истраживачица-приправница одељење за Педагогију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду.

Тим „Стич“ из ОШ „Стефан Немања“ у Нишу, ученице трећег разреда (Алиса Ивић, Ива Тодоровић и Мила Петров), развио је решење „Парк Стич“, осмишљено као разигран и приступачан простор у ком деца могу више времена проводити напољу, уместо уз телефоне. Њихова идеја обухвата справе за пењање, љуљање, трамболину, као и аутомате за воду и воће, уз креирање урбаног врта и употребу соларне расвете. Парк је замишљен да користи рециклиране материјале и да омогући деци здравији боравак, више дружења и учење о природи. Овакво решење подстиче активну игру, развија еколошку свест и укључује заједницу у заједничке акције садње, уређења и одржавања простора, волонтер Сања Николић, студенткиња Географског факултета, Универзитета у Београду. фото Тања Дробњак.

Тим „Едукативна кућица“ из ОШ „Стојан Новаковић“ у Шапцу, ученици II/5 разреда (Ема Милошевић, Јелена Којић и Лазар Јеремић), предложио је кућицу на дрвету као простор за игру, учење и радионице на отвореном. Кућица са мердевинама, тобоганом и вештачком стеном допуњена је клупама и столовима од палета за наставу у природи. Зелено решење интегрисано је кроз употребу природних и рециклираних материјала, садњу биљака и уређење простора који подстиче биодиверзитет. Простор око кућице служи и за научне активности на отвореном, као што су посматрање природе, птица, мини-експерименте и еколошке задатке што повезује игру, учење и развој бриге о окружењу у једну целину, волонтер Сава Татомировић, студент Географског факултета, Универзитет у београду. фото Тања Дробњак

Тим VI/2 из ОШ „Вук Караџић” у Рипњу (Петра Ивановић, Константин Гајић и Вукашин Петровић) предложио је решење „Амфитеатар – Зелени свет”, као уређену спољашњу учионицу и простор за дружење. Идеја обухвата летњиковач од природних материјала са клупама и столовима и мањи амфитеатар од пањева и камења, уз више клупа, канти за рециклажу, уређене терене и садњу воћке за будуће генерације. Зелени елементи – дрво, трава, саднице и рециклажа – повезани су са научним активностима на отвореном, попут хербаријума, прављења кућица за птице и еколошких радионица, чиме двориште постаје подстицајно место за игру, учење и боравак у природи, волонтер Нада Матејић, студенткиња Географског факултета, Универзитет у Београду

Тим „Екозоо” из ОШ „Вук Караџић” у Рипњу (Анастасија Мићић, Теодора Поповић и Нађа Јовић) предложио је решење „Еко зоо”, које подстиче најмлађе да правилно одлажу отпад. Идеја предвиђа паметне канте у облику животиња које, уз сензоре и Micro:bit технологију, реагују на бацање смећа и јављају када су пуне. Зелени аспект се остварује кроз боље управљање отпадом, увођење баштенског простора и употребу природних и рециклираних материјала, док игра, технологија и еколошке навике чине ово решење приступачним и ефикасним за децу у вртићу, волонтер Катарина Ђурчин, студенткиња Архитектонског факултета, Универзитет У ебограду, фото Тања Дробњак

Тим „ЕСО-РКС“ из Прве крагујевачке гимназије, ученици првог разреда (Мила Радосављевић, Богдан Марић и Димитрије Стефановић), предложио је интерактивни мост од флексибилних плоча које светле и производе звук када се нагазе, како би школско двориште постало подстицајније место за игру и учење. Решење спаја игру, кретање и стицање нових знања, подстиче децу да више бораве напољу и развијају бригу о окружењу, док уређивање простора постаје заједничка активност која доприноси лепшој и функционалнијој школској средини, вршњачки едукатор Сава Чуковић, Прва крагујевачка гимназија, Крагујевац, фото Тања Дробњак

Тим „Еко сфера“ из ОШ „Стефан Немања“ у Нишу, који чине ученици седмог разреда Николина Стојановић, Зорана Вујић, Лука Петковић и Стефан Милић, предложио је Еко зону – обновљено игралиште од природних материјала у које се улази путем поена сакупљених рециклажом флаша. Зелени аспект је интегрисан кроз систем рециклаже и употребу еколошких материјала, чиме игралиште постаје одржив и подстицајан простор који мотивише децу да брину о окружењу, волонтер Ивана Кокеза, истраживачица-приправница, Одељење за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду, фото Тања Дробњак

Тим „Еко-трио“ из ОШ „Свети Сава“ из Пожаревца, ученице осмог разреда Анђела Гостојић, Петра Јанковић, Настасја Миливојевић, Селена Здравковић, осми разред, ОШ Свети Сава, Пожаревац, желе да реше проблем недостатка безбедних и приступачних игралишта. Њихова идеја је оснивање организације која би планирала и уређивала јавне просторе са приступачним справама, клупама, пикник и шах столовима, како би сви – деца, родитељи и старији – имали пријатно место за боравак. Зелено решење интегрише се кроз употребу природних и еколошки прихватљивих материјала и кроз уређивање паркова као функционалних, здравих и доступних простора за све генерације, вршњачки едукатор Вук Живић, Прва крагујевачка гимназија, фото Тања Дробњак

Уређење школских дворишта - добре праксе и инспиративни примери

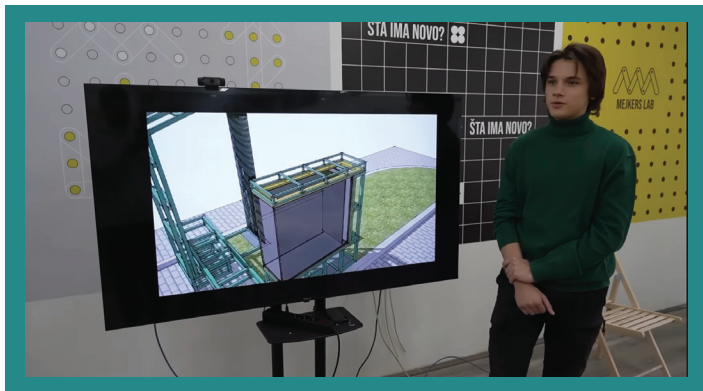
Простор у вртићима у урбаним срединама често је ограничен, нема довољно зелених површина, има застарели мобилијар и мале могућности за разноврсну игру напољу. Иако постоје добри примери, у многим установама зелене површине остају недовољно коришћене због прописа, организације рада и великих група деце. Наше истраживање показује да деца јасно уочавају ове недостатке и желе више боравака напољу, уређеније и занимљивије просторе, као и да активно предлажу сопствена решења.

Слични изазови јављају се и у школама: централне градске школе најчешће имају мала, бетонирана дворишта са мало зеленила, док приградске и руралне школе располажу већим и природнијим просторима погодним за учење и игру. Посебно је важно у основним школама, где деца много времена проводе у дворишту и ослањају се на њега као главни простор боравака и игре. И у средњим школама, иако су ученици покретљивији, окружење школе треба да буде безбедно, подстицајно и функционално.

У наставку представљамо неколико инспиративних примера решења за вртићка и школска дворишта и јавне зелене просторе.

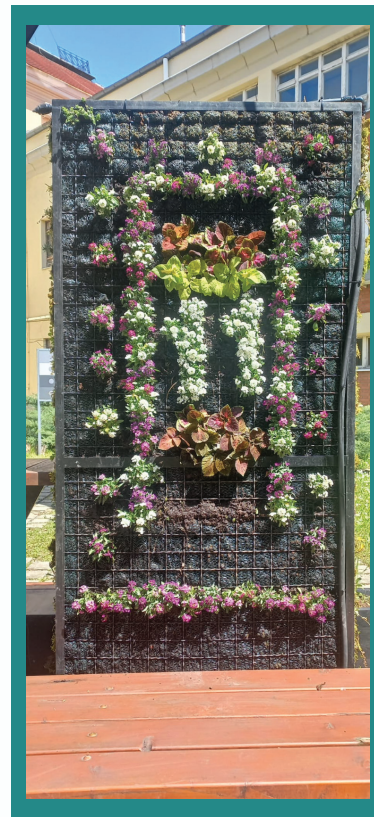

Ко-креативни приступ КидХаба је тестиран кроз рад у оквиру међународног Еразмус+ пројекта Change Shaping Schools (2020–2023) када је тим средњошколаца из Прве крагујевачке гимназије развио иновативни модел вертикалне баште као прототип за унапређење школског дворишта и јавних простора, уз потенцијалну примену на аутобуским стајалиштима ради побољшања микроклиме и стварања урбаних “зелених џепова”.

Презентација тима „Еко Бајтс“ самоодржив биореактор који помоћу алги апсорбује CO_2 и производи кисеоник, са циљем побољшања квалитета ваздуха. Уређај покреће соларни панел који напаја пумпу и лампу за рад алги. Пројекат је настао у склопу Глобалног дечјег Дизајнтона 2024,

фото Марија Рафајловић Стојковић, [архива](#) КидХаб

Пројекат вертикалне баште у дворишту Прве крагујевачке гимназије, настала у оквиру пројекта “Образовање за друштвене иновације” у сарадњи са едукативним центром КидХаб.

фото Марија Рафајловић Стојковић, [архива](#) КидХаб

Иста логика ко-креативног приступа примењена је и у развоју Научног игралишта, чији је концепт настао током Глобалног дечјег Дизајнтона 2024 „Како да унапредимо простор за игру и учење“, уз учешће 22 школе и две предшколске установе. На основу дечјих цртежа и идеја осмишљени су иницијални елементи, који су затим технички разрађени у сарадњи са Шумарским факултетом.

Године 2025, уз подршку компаније BIG CEE, КидХаб је развио комплетан модел Научног игралишта и реализовао у сарадњи са еко-социјалним предузећем Еконаут. У питању је интерактивни простор и образовно-васпитни програм за узраст 5 до 10 година на отвореном у којем деца кроз игру, експерименте и истраживање природе развијају знатижељу, креативност и научно размишљање.

Едукативна инсталација
“Коцке знања” у дворишту
вртића Петар Пан, ПУ Чика
Јова Змај, Вождовац, [фото](#)
[архива](#) КидХаб+

Насловна страна приручника
“Водич за употребу Коцке Знања”, [архива](#) КидХаб

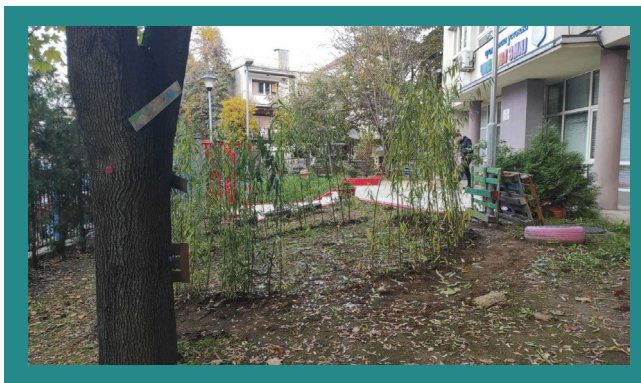
Један од елемената је едукативна инсталација Коцке знања, коју чине интерактивне коцке са задацима, логичким играма, микро-експериментима и QR кодом који води ка приручнику за активности у природи намењеном васпитачима, наставницима и родитељима. Поред Коцки знања, простор чине и други природом инспирисани елементи: кућица од прућа која временом расте у живу структуру, тактилна стаза од природних материјала која подстиче сензорни развој и моторичке вештине, као и баштенска леја – „жива лабораторија“ за учење о биљкама, сезонским променама и полинаторима.

Елемент тактилне стазе од природних материјала у ОШ Уједињене нације у оквиру Научног игралишта, [фото Миљан Пељевић](#), [архива КидХаБ](#)

Елемент баштенске леје у оквиру “Научног игралишта” и радионица у сарадњи са Еконаутом у вртићу Петар Пан, ПУ Чика Јова Змај, [фото архива КидХаБ](#)

Елемент кућице од врбовог прућа у оквиру Научног игралишта у вртићу Чика Јова, ПУ Чика Јова Змај, [фото](#) Миљан Пељевић, [архива](#) КидХаба,

Научно игралиште је постављено у вртићима Филмић, Чика Јова и Петар Пан, основној школи Уједињене нације, као и у Сензорном врту Арборетума Шумарског факултета, где је доступно деци, наставницима и широј заједници. Са својим модуларним и ко-креативним карактером, овај концепт има велики потенцијал за даљи развој нових едукативних, игралишких и зелених решења. Иако уређени “зелени простори” имају велики потенцијал, они остају недовољно искоришћени без педагошког оквира.

Зато је КидХаб додатно развио образовно-васпитни програм Научно игралиште заснован на дизајнерском размишљању и методологији Мали зелени прсти, насталој у оквиру Еразмус+ пројекта Little Green Fingers.

Програм је креиран са стручњацима из Србије, Ирске, Кипра, Холандије и Белгије, а потом прилагођен програму Године узлета и референтном оквиру за основне школе.

Програм обухвата годишње тематске изазове о биодиверзитету, стаништима и унапређењу простора за игру и учење, уз интеграцију елемената Научног игралишта, посебно Коцки знања и концепта „учионице на отвореном”. Прати га обука за васпитаче и наставнике, радионице за родитеље и модел ко-креативне лабораторије за повезивање заједнице. Развијени су приручник, сет активности, радни листови и тематске брошуре. Програм тренутно пилотира више од 250 деце и 40 васпитача и наставника у вртићима и основној школи у Београду. КидХаб је такође део међународног истраживачког пројекта са Designathon Works и Vrije Universiteit Amsterdam, који има за циљ унапређење Designathon методе и развој савремених педагошких модела за школе с фокусом на еколошко образовање.

Обука за васпитаче “Научно игралиште за мале зелене прстиће” у ПУ Чика Јова Змај, фото Татјана Радаковић, [архива КидХаб](#)

Обука за наставнике разредне наставе “Научно игралиште - Мали зелени прсти крећу у школу”, ОШ Уједињене нације,

[фото](#) Тијана Јовановић Петровић, [архиба КидХаб](#)

Радионица са Еконаутом у оквиру едукативно-васпитног програма “Научно игралиште” у вртићу Филмић, ПУ Чукарица,

[фото](#) Тијана Јовановић Петровић

Још један инспиративан пример долази из пројекта „Никло као ја“, који А1 Србија реализује у сарадњи са Еконаутом и локалним самоуправама. Ова вишегодишња иницијатива подстиче развој урбаних башта као малих зелених оаза у градским срединама. У првој години програма, Бечеј је – као победник националног гласања – добио сто за стони тенис и зелену учионицу у вртићу „Лабуд Пејовић“, која је постала демонстрациона локација. Посебан допринос дала је локална иницијатива „Комшије за комшије“, чији су чланови учествовали у садњи, уређењу и редовном одржавању простора, док се клупе, мала библиотека и зелена учионица данас активно користе и промовишу у заједници. Значење оваквих башти далеко превазилази саму естетику: оне побољшавају микроклиму, смањују ефекат топлотног острва, подржавају биодиверзитет и стварају простор за одмор, игру и међугенерациско повезивање, истовремено јачајући одговорност и заједништво кроз заједничко планирање и бригу о

Урбана “Никло башта” у Бечеју, пројекат “Никло као ја” који реализује А1 у сарадњи са еко-социјалним предузећем Еконаут. [фото архива А1](#)

Урбана “Никло школска башта” у Бору, пројекат “Никло као ја” који реализује А1 у сарадњи са еко-социјалним предузећем Еконаут. фото архива А1

Постављање кућица за птице, пројекат “Никло као ја” који реализује А1 у сарадњи са еко-социјалним предузећем Еконаут. фото архива А1

Добар пример из праксе је активно учешће ИО ОШ „Стојан Новаковић” у Летњиковцу, који се налази у оквиру великог зеленог јавног простора са бројним образовним и друштвеним установама. Школа, са својим двориштем од 1 ha површине, налази се у оквиру зеленог отвореног јавног простора (од укупно око 8 ha и 90% зеленила), у коме се налазе и други јавни објекти: Научни центар и парк, Центар за стручно усавршавање, три дечија вртића и Центар за међугенерациску солидарност Age+. Локација има све квалитете и капацитете за боравак деце и грађана у природи и едукацију у ширем смислу (смештајне капацитете, опремљене учионице, лабораторије и радионице). Међутим, недостају садржаји који би подстакли истраживање, игру и учење на отвореном, па школа активно развија иницијативе као што су обнова ботаничке баште и формирање хидро-метеоролошке станице. Једна од идеја је укључивање деце у теме заштите животне средине кроз органску урбану пољопривреду – кроз формирање мале органске баште, стакленика и топлих леја где могу да „испраљају руке”, посматрају раст биљака и брину о њима. Последњи значајан пример је учешће ђака у међународном пројекту NONA (Interreg Danube Region, 2024–2026), кроз конкурс „Летњиковац будућности” и пратеће радионице о биодиверзитету, изради тераријума и постављању кућица за птице.

Изложба групних радова ученика ОШ Стојан Новаковић у Шапцу у оквиру теме “Летњиковац будућности”, НОНА пројекат, међународни пројекат NONA (Interreg Danube Region, 2024–2026), партнер пројекта ИАУС,

фото архива ИАУС

Радионица израде тераријума са ученицима ИО ОШ Стојан Новаковић у Шапцу, међународни пројекат “New Governance for New Spaces - NONA” (Interreg Danube Region, 2024–2026), партнер пројекта ИАУС,

фото архива ИАУС

Додела награда на уметничком конкурс "Летњиковац будућности", међународни пројекат „New Governance for New Spaces - NONA” (Interreg Danube Region, 2024–2026), партнер пројекта ИАУС, [фото архива ИАУС](#)

Кључни увиди и препоруке

На основу прикупљених података - ученичких анкета, увида у локалне услове, радионице са предшколцима и резултата Дизајнтона „Заједнице које живе“ - јасно је да деца у Србији желе: више зеленила и природом инспирисаних решења, безбеднији пут до школе, мање отпада, више простора за игру и учење на отвореном, као и веће учешће у доношењу одлука.

У складу с тим формулисане су препоруке за три кључна домена: урбани развој, образовање и права детета на здраву животну средину.

1. Препоруке за урбани развој

(за локалне самоуправе, урбанисте, планере и јавна предузећа)

1.1. Унапређење партиципације грађана

- Иако је партиципација у планирању урбаног развоја у Србији формално присутна још од 1949. године, досадашња пракса је показала да се она често своди на формалност и да ретко суштински утиче на планска решења (Čolić & Dželebdžić, 2018). Упркос увођењу двостепене партиципације (Закон о планирању и изградњи, 2023), неопходно је:
- Унапредити механизме укључивања грађана (Strategija održivog urbanog razvoja RS do 2030. godine, 2019),
- Посебно оснажити учешће деце, младих, жена и старијих особа, који су најчешће искључени.

1.2. Прилагођавање планова потребама деце

Како су потребе деце у простору другачије од потреба одраслих (Frank, 2006), оквир урбаног развоја мора предвидети:

- Више зелених, доступних и климатски отпорних простора,
- Просторе за игру, истраживање и боравак,
- Безбедне пешачке и бициклическе руте.

То захтева и промену улоге стручњака – од техничких експерата ка фасилитаторима дијалога са заједницом (Forester, 1999).

1.3. Деца као будући носиоци бриге о јавном простору

- Партиципација није само метод: она развија компетенције за будуће активно грађанство, учи децу да брину о јавним просторима и да их препознају као заједничко добро (Čolić & Čolić, 2018).

2. Препоруке за образовање

(за школе, вртиће, наставнике и доносиоце одлука у образовању)

2.1. Системско увођење еколошког образовања од најранијег узраста

Потребно је омогућити:

- Активности у природи као део редовног програма,
- Учење кроз игру, експеримент и истраживање,
- Развој практичних навика (садња, сортирање отпада, нега простора)

2.2. Унапређење школских дворишта

Деца најчешће описују дворишта као бетонирана, без сенке и без живе природе. Потребно је обезбедити:

- Дрвеће и природну хладовину,
- Безбедну и приступачну опрему,
- Зоне за игру, учење и мир,
- Редизајн уз активно учешће ученика.

2.3. Интеграција климатских и еколошких тема у наставу

- Еколошке теме треба увести у све релевантне предмете и пројектну наставу, повезујући их са животним ситуацијама деце.

2.4. Партиципативни модели учења

Школе би требало да омогуће:

- Примену Дизајнатор метода,
- Израду прототипа решења,
- Учешће ученика у одлукама (еко-одбори, савети ученика).

2.5. Подршка наставницима

Потребне су:

- Обуке,
- Приручници и готови материјали,
- Подршка у коришћењу дворишта као учионице.

2.6. Квалитетни простори које деца користе свакодневно

То подразумева:

- Безбедне руте до школе,
- Смањење загађења,
- Заштиту од топлотних острва,
- Здраве, климатски отпорне површине.

2.7. Партнерство са заједницом

Неопходна је сарадња са:

- Локалном самоуправом,
- Јавним предузећима
- НВО, родитељима и стручњацима.

2.8. Укључивање деце у школске и општинске процесе

Учешће треба да буде структурно и редовно:

- Дечји еко-савети,
- Учешће у планирању и уређењу дворишта
- Консултације са децом при изради локалних планова.

3. Препоруке за остваривање права детета на здраву животну средину

- Структурно укључивање деце у планирање и уређење простора,
- Једнак приступ зеленим и безбедним просторима,
- Развој климатски отпорних школских дворишта,
- Смањење извора загађења у зонама школа и вртића,
- Интеграција климатских тема у наставу,
- Успостављање безбедних рута до школе,
- Подршка наставницима,
- Снажна партнерства школе–заједница–локална власт,
- Укључивање деце у општинске одлуке о простору,
- Приоритетно улагање у угрожене заједнице.

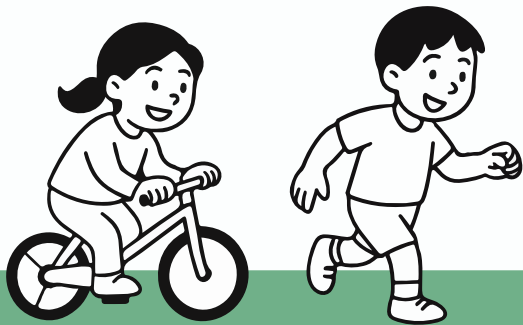
4. Препоруке и ограничења за озелењавање школских дворишта

4.1. Кључне препоруке

1. Минимум 30% зелених површина (40% у зонама заштите) и најмање 30% планираног покрива крошњама.
2. Вишеслојна, аутохтона вегетација и очување зрелог дрвећа.
3. Вертикално озелењавање на зидовима и оградама.
4. Двориште као мултифункционалан, приступачан едукативни простор са зонама за игру, наставу, одмор и слободно истраживање

4.2. Ограничења и обавезни услови

1. Усклађеност са урбанистичким плановима и техничким прописима.
2. Јасан режим коришћења као полујавног простора.
3. Избегавање опасних или инвазивних врста.
4. Прилагођавање урбаним условима: наводњавање, припрема земљишта, микроклима.
5. Планско и редовно одржавање као предуслов одрживости.

ПРИЛОГ

Едукативни ресурс за примену партиципативне радионице „Заједнице које живе”

Едукативни ресурс који прати овај приручник састоји се од четири целине:

- (1) Презентације,
- (2) Радних листова,
- (3) Водича за спровођење Дизајнатор радионице „Заједнице које живе: како да унапредимо просторе за игру и учење у вртићким и школским двориштима”.
- (4) Картице за генерисање идеја

Како можете добити Ваш примерак едукативног ресурса?

До комплетног материјала можете доћи слањем мејла на kidhub.serbia@gmail.com уз напомену „Дизајнатор материјал 2025”. Радионица је заснована на принципима Дизајнатор метода, али је ауторски развијена од стране педагошког тима КидХаба и прилагођена за примену у вртићима, школама и широј заједници.

Коме је ресурс намењен?

Материјал је намењен васпитачима, наставницима, педагозима, родитељима, омладинским радницима, едукаторима из НВО сектора, стручњацима из области урбанизма, екологије и дизајна простора, као и свима који раде са децом у формалном и неформалном образовању.

Како се ресурс користи?

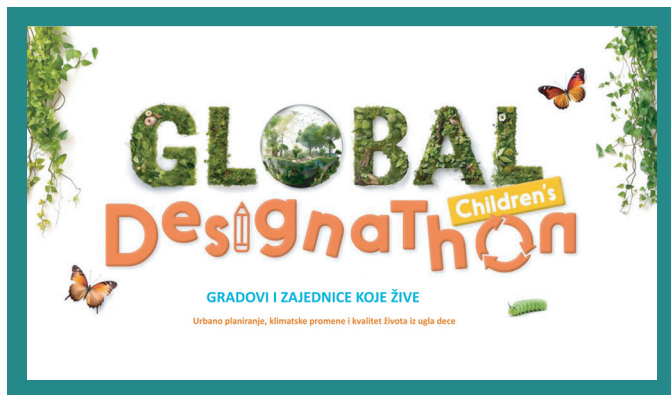
Материјал води корисника кроз комплетан процес радионице - од уводних активности, преко истраживања дворишта, генерисања идеја до осмишљавања решења и представљања прототипа. Може се применити у редовној настави, продуженом боравку, вртићким групама, тематским данима, пројектној настави или као део локалних иницијатива за уређење школских и вртићких простора.

Право коришћења и отворена сарадња

Уколико желите да примењујете овај ресурс, потребно је да претходно добијете писмено одобрење Едукативног центра “КидХаба”, који мора бити јасно наведен као аутор материјала.

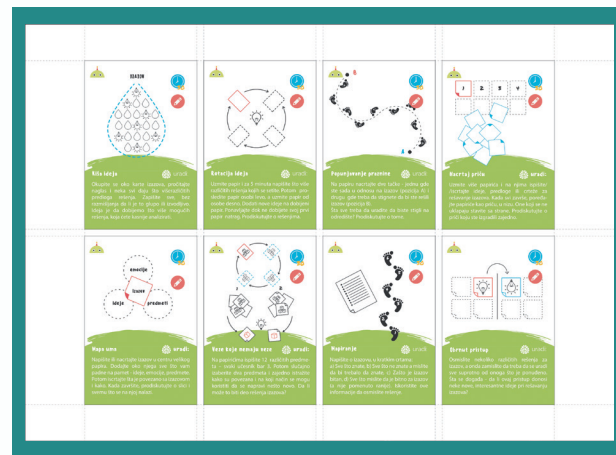
Овај едукативни ресурс објављен је под Creative Commons лиценцом „CC BY-NC-SA” под следећим условима 1. Навођење аутора је обавезно (BY) Свако ко користи материјал мора јасно да наведе КидХаба као аутора ресурса. 2. Материјал се може користити искључиво у некомерцијалне сврхе (NC) Дозвољено је коришћење у образовању, настави, вртићима, пројектној настави, НВО сектору, локалним иницијативама и свим облицима формалног и неформалног учења - али је строго забрањена било каква комерцијална употреба, продаја или комерцијална експлоатација материјала. 3. Дозвољене су измене, али под истим условима (SA). Материјал се може прилагођавати и мењати, али се све изведене верзије морају објавити под истом CC BY-NC-SA лиценцом. (Дакле: мора се задржати некомерцијални карактер, мора се навести аутор, и све измене морају бити доступне под истим условима.) 4. Да би било ко примењивао овај ресурс у пракси, неопходно је писмено одобрење КидХаба

Позивамо вас да резултате реализованих радионица поделите са нама на naucnoigraliste@gmail.com. Ваши увиди директно доприносе истраживању које КидХаБ, у сарадњи са Платформом за иновације у еколошком образовању и партнерима, спроводи са циљем да школама, вртићима и истраживачима омогући јаснији увид у ефекте рада, унапређење методологије и развој нових едукативних алата заснованих на потребама деце. Учествујући у пилотирању овог едукативног ресурса, постајете део Дизајнатор мреже у Србији.

Презентација едукативног ресурса,

фото архива КидХаБ

Картице за генерисање идеја, дизајн Марија Стојановић, аутор концепта КидХаБ,

фото архива КидХаБ

Макета школског дворишта ученика петог и седмог разреда ОШ Карађорђе, Вождовац, Глобални дечји Дизајнатор 2024.

The background is a solid teal color. A stylized rainbow arch is centered horizontally, composed of several concentric, slightly irregular curved bands in various shades of teal and green, creating a soft, painterly effect. The word "Захвалница" is written in white, bold, rounded Cyrillic letters across the middle of the rainbow arch.

Захвалница

Захвалница

КидХаб се захваљује: свим предшколским установама, школама, родитељима, васпитачима, наставницима, деци и младима који су учествовали у анкети, радионици и догађају у оквиру истраживања и дали свој драгоцен допринос изради брошуре „Дечји манифест за одрживе градове”.

Посебно се захваљујемо:

Предшколским установама:

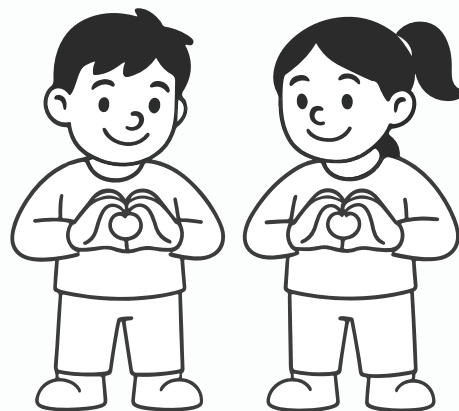
Предшколска установа „Зашто Зато”, Чукарица, Београд;
Предшколска установа „Дечија кућа”, Београд;
Еколошка предшколска установа „Игралиште”, Нови Београд;
Предшколска установа „Врачар” – вртић „Бисер”, Врачар, Београд;
Предшколска установа „Чика Јова Змај” – вртић „Чика Јова Змај”, Београд

Основним и средњим школама:

ОШ „Вук Караџић”, Рипањ, Београд; ОШ „Јован Миодраговић”, Врачар, Београд „Прва крагујевачка гимназија”, Крагујевац; ОШ „Стојан Новаковић”, Шабац
ОШ „Свети Сава”, Пожаревац; ОШ „Стефан Немања”, Ниш; ОШ „Филип Филиповић”, Београд; Школа за дизајн, Београд; ОШ „Веселин Маслеша”, Београд; XII београдска гимназија, Београд; Филолошка гимназија, Савски венац, Београд; Саобраћајна техничка школа, Земун; ОШ „Карађорђе”, Вождовац, Београд; ОШ „Јован Јовановић Змај”, Сремска Митровица; ОШ „Дубрава”, Књажевац, испостава Кална;

ОШ „Влада Аксентијевић”, Палилула, Београд; ОШ „Павле Савић”, Звездара, Београд; ОШ „Јелена Ћетковић”, Звездара, Београд; ОШ „Петар Петровић Његош”, Савски венац, Београд; ОШ „20. октобар”, Нови Београд

Хвала вам што сте помогли да дечји гласови постану видљивији и снажнији у креирању одрживих и подржавајућих заједница за сву децу.

The background is a solid teal color. Overlaid on this are several concentric, hand-drawn style arches in varying shades of teal, creating a layered, tunnel-like effect. The word 'Литература' is written in white, bold, rounded Cyrillic letters across the middle of the arches.

Литература

ЛИТЕРАТУРА

A Place in Childhood. (n.d.). <https://aplaceinchildhood.org/>

Almérs, E., Askerlund, P., & Samuelsson, T. (2023). The perfect schoolyard for future children: Primary school children's participation in envisioning workshops. *Children, Youth and Environments*, 33(1), 101–121. <https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.33.1.0101>

Avramović, M. (2014). Kad smo pitani, a ne ispitivani. Save the Children International.

Banić, M. (2021). Анализа законодавства Републике Србије из перспективе права детета на здраву животну средину. Центар за права детета.

Čolić, N., & Čolić, R. (2018). Dialogic and public space: Participatory approach to urban design. *Arhitektura i urbanizam*, 47, 37–45. <https://doi.org/10.5937/a-u0-17445>

Čolić, N., & Dželebdžić, O. (2018). Beyond formality: Revising participatory planning practice in Serbia. *Spatium*, 39, 17–25. <https://doi.org/10.2298/SPAT1839017C>

Čolić Marković, N., Danilović Hristić, N., Simonović Alfirević, S., Brankov, B., & Vujić, D. (2025). Testing Participatory Methodologies for Green Investments in Sustainable Urban Development: The Role of International Frameworks in Šabac, Serbia. У UERA Conference Sustainable and Climate-Neutral Cities for Inclusive and Equitable Urban Future, Rome, 26–28 February 2025. <https://jpi-urbaneurope.eu/event-calendar/conference-sustainable-and-climate-neutral-cities-for-inclusive-and-equitable-urban-future/>

Čolić, R. (2006). Participativno planiranje. Задужбина Андрејевић.

Cicvarić, R., & Žunić-Cicvarić, J. (2010). Права детета у образовању. Ужички центар за права детета.

Clark, A., & Moss, P. (2001). Listening to Young Children: The Mosaic Approach. National Children's Bureau.

Cuervo, L., & Beamer, E. (2018). Designathon Works.

Danilović Hristić, N., & Stefanović, N. (2013). The role of public insight in the urban planning process: Increasing efficiency and effectiveness. *Spatium*, 30, 33–39. <https://doi.org/10.2298/SPAT1330033D>

Danilović Hristić, N., Čolić Marković, N., Simonović Alfirević, S., Brankov, B., & Vujić, D. (2025). Пример успешне реализације пројектног задатка кроз креативну партиципацију. У А. Јевтић (ур.), *Urbanizam i održivi razvoj* (стр. 255–262). Удружење урбаниста Србије.

Flax, L., Altes, K. R., Kupers, R., & Mons, B. (2020). Greening schoolyards – An urban resilience perspective. *Cities*, 106(2), 102890. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102890>

Forester, J. (1999). *The Deliberative Practitioner*. MIT Press.

Frank, K. I. (2006). The potential of youth participation in planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 351–371. <https://doi.org/10.1177/0885412205286016>

Harlen, W., & Allende, J. (2009). Teacher professional development in inquiry-based science education. IAP.

Hart, R. A. (1992). Children's participation: From tokenism to citizenship. UNICEF.

Innes, J. E. (2004). Consensus building: Clarifications for the Critics, *Planning Theory*, 3(1), pp. 5-20.

Jensen, B. B., & Schnack, K. (2006). The action competence approach in environmental education. *Environmental Education Research*, 12(3-4), 471-486. <https://doi.org/10.1080/13504620600943053>

Kennan, D., Brady, B., & Forkan, C. (2018). Supporting children's participation in decision-making: A systematic literature review. *British Journal of Social Work*, 48(7), 1985-2002. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcx143>

Krzywoszynska, A., & Reed, M. (2019). Analyzing co-creation in educational living labs using the knowledge appropriation model. *Journal of Environmental Studies and Sciences*, 9(3), 1-15.

Lazarević, E. (2021). Подршка развоју партиципације деце – практикум за рад са децом раног школског узраста. НВО Практис.

MODS – Мрежа организација за децу Србије. (2024). Одговор на измењене климатске услове у Србији са аспекта права детета. МОДС.

Mason, J., & Fattore, T. (2005). *Children taken seriously: In theory, policy and practice*. Jessica Kingsley Publishers.

Mazzucato, M. (2018). *Mission-oriented innovation policy: Challenges and opportunities*. UCL Institute for Innovation and Public Purpose.

Una Europa. (2022). *Future UniLab: Rethinking the university of the future*. Una Europa Alliance.

Nenković-Riznić, M., Danilović Hristić, N., & Antonić, B. (2022). Партиципација најмлађих у планирању простора. Институт за архитектуру и урбанизам Србије.

Office of the High Commissioner for Human Rights. (2015). OHCHR Report 2015. UNHCR.

Pravilnik o bezbednosti dečjih igrališta. (2019). Службени гласник РС, бр. 41/2019.

Pravilnik o tehničkim standardima... (2015). Службени гласник РС, бр. 22/2015.

Roth, W.-M. (1992). *Parallel Paths to Constructivism*. Falmer Press.

Samurović, K., Simić, A., & Krivokapić, J. (2024). Принципи озелењавања школских дворишта са анализом правилника и пракси из региона. Центар за експерименте и урбане студије (ЦЕУС)

Stanišić, J., & Marušić Jablanović, M. (2019). Important but not sufficient? The role of factual knowledge in self-reported pro-environmental behaviour. У К. Ranđelović & M. Dosković (ур.), *Days of Applied Psychology 2019 – Book of abstracts* (стр. 93). Универзитет у Нишу.

Stjelja, I. (2022). Еколошка правда за мањинске заједнице. *Antropologija*, 22(3), 51-65. <https://doi.org/10.5937/anthro22-36952>

Strategija održivog urbanog razvoja Republike Srbije do 2030. (2019). Службени гласник РС, бр. 47/2019.

Tan, P. (2019). Listening to Young Children: A Mosaic approach – Research perspectives from two children and dinosaurs. *SFU Educational Review*, 12(2), 64–78. <https://doi.org/10.21810/sfuer.v12i2.932>

The Developer – Mohamed, B. N. (2025). Designing for adolescents. <https://thedeveloper.live/>

Van Mechelen, M., Laenen, A., Zaman, B., Vanden Abeele, V., & Antle, A. (2019). Children's assessment of co-design skills: Creativity, empathy and collaboration. *Y Proceedings of the 18th ACM International Conference on Interaction Design and Children* (стр. 173–185).

Vranješević, J. (2006). Развојно-психолошки аспект Конвенције о правима детета. *Педагогија*, 4, 469–478.

Vranješević, J. (2015). Деца као (ко)истраживачи: партиципативна истраживања и најбољи интерес детета. *Примењена психологија*, 8(2), 187–202. <https://doi.org/10.19090/pp.2015.2.187-202>

Брошура Дечји манифест за одрживе градове настала је у оквиру Еразмус плус пројекта BCORE21 (Building Collaborative Capacities for 21st Century Education Reform Through a Community of Practice), који развија иновативне приступе образовању ослањајући се на мисијом вођене моделе иновација (Mazzucato, 2018) и сарадничке лабораторије за развој праксе (Una Europa, 2022). Публикација је настала и као део пројекта Научно игралиште, који КидХаб реализује уз подршку компаније BIG CEE, са циљем да подстакне учење у природи и боље разумевање урбаних екосистема. У оквиру BCORE21, фокус Едукативног центра КидХаб била је тема Right to Participate, усмерена на унапређивање квалитета учешћа деце у процесима који обликују њихове заједнице.

Vranješević, J. (2020). Деца у партиципативним истраживањима: зона наредног или будућег развоја одраслих? У L. Radulović, V. Milin, & B. Ljujić (ур.), *Партиципација у образовању – педагошки (п)огледи* (стр. 34–39). Институт за педагогију и андрагогију.

Vučković-Šahović, N., Savić, N., Cicvarić, N., Kalezić-Vignjević, A., Žunić-Cicvarić, J., Vranješević, J., Trikić, Z., & Čolić, G. (2013). Индекс остварености права детета у образовању. Ужички центар за права детета.

Welty, E., & Lundy, L. (2013). A children's rights-based approach to involving children in decision making. *JCOM*, 12(3), C02. <https://doi.org/10.22323/2.12030302>

Zakon o planiranju i izgradnji. (2023). Службени гласник РС, бр. 62/2023.

Zakon o ratifikaciji Konvencije UN o pravima deteta. (1990). Службени лист СРЈ, бр. 15/1990.

Штампа овог приручника је финансирана из средстава међународног пројекта „New Governance for New Spaces – NONA“ (Interreg Danube Region Programme 2021-2027, Project ID: DRP0200519, који суфинансира Европска унија Истраживање је спроведено у складу са Етичким одобрењем бр. 558 од 30.10.2025. Етичке комисије Института за архитектуру и урбанизам Србије.

Ова публикација одражава искључиво ставове аутора. Европска унија не може се сматрати одговорном за било какву употребу информација садржаних у овом материјалу.

